

care l-au realizat scenic într-un timp destul de scurt pentru a fi prezenți în cadrul Decadei Culturii. Regizorul Dinu Negreanu și actorii din *Dacă vei fi întrebât* au știut să găsească interesante soluții în spectacol, și dincolo de lipsurile semnalate — și de-

sigur, care vor fi înlăturate pe parcurs — au făurit un spectacol al cărui succes de public va fi urmarea firească a propriei sale valori.

Al. Popovici

FAPTUL CONCRET ȘI SEMNIFICAȚIA LUI

Teatrul de Stat din Ploiești: *Explozie întîrziată* de Paul Everac

Premiera: 22 august 1959. Regia: Harry Eliad. Decoruri și costume: Eugenia Buluc Marinescu. Distribuția: Zephy Alșec (Dr. Valeriu Cristea); Maria Bondar (Fana); Toma Caragiu (Vintilă Gîrțu); Maria Lăzăreanu (Marguerite Conțescu); Jeanine Tomescu (Jeanine Cretzianu); Liana Dan Riza (Fata din casă); Mihail Balaban, Virginia Bejan, Virgil Dumitrescu (Pacienții); Silviu Lambrino (Bolnavul); Grigore Pogonat (Celălalt doctor).

Nu o dată mi s-a întîmplat să întîlnesc un autor care să nu știe ce titlu să dea lucrării sale dramatice, chiar după ce aceasta căpătase contururi concrete, personajele începuseră să-și trăiască viața proprie, iar conflictul se desfășura într-un ritm menit a ține treaz interesul spectatorului. Nu de mult am asistat chiar la un concurs neobișnuit, organizat de un teatru în rîndurile colectivului, pentru găsirea unui titlu potrivit unei piese noi, care trebuia să fie prezentată peste puțină vreme publicului. Și nu o dată, titlul cu care pornește la drum autorul, suferă modificări radicale succesive, cu fiecare nouă variantă a lucrării, sau chiar în cadrul aceleiași variante.

Găsirea unui titlu nu este deloc o problemă formală, și nici una minoră, neesențială, cum cred unii. A găsi un titlu înseamnă de fapt a găsi o formulă concentrată, lapidară, pentru exprimarea ideii centrale a piesei, o formulă care să cuprindă însăși esența operei dramatice. Titlul este el însuși o imagine artistică și corespondența sa cu conținutul piesei reflectă, în fond, claritatea gândirii artistice a autorului și adresa directă a mesajului. Există piese al căror titlu nu spune nimic, pentru că nici autorii n-au avut nimic de spus.

Piesa lui Paul Everac: *Explozie întîrziată* nu s-ar fi putut intitula altfel. Explicînd înțelesul titlului, explici de fapt înțelesul lucrării. Este vorba în text, într-adevăr, de o explozie întîrziată. Comunistul ilegalist Vintilă Gîrțu este rănit în august 1944 în timpul unei acțiuni primejdioase, de o bombă cu explozie întîrziată și, neîngrijindu-se la timp, este amenințat să-și piardă auzul, ceea ce îl aduce, după 14 ani, în cabinetul doctorului

Valeriu Cristea, specialist în O.R.L. Acesta însă este numai faptul concret, care declanșează drama. Dar important în piesa lui Everac nu este faptul concret, ci semnificația lui. Important nu este faptul că Vintilă o întîlnește în casa doctorului pe Fana, fosta sa soție, care l-a părăsit în plină luptă, acum 14 ani, ci semnificația acestei întîlniri. Pentru că această întîlnire nu este un prilej banal pentru depănarea unor amintiri și reînvierea unor sentimente, ci are valoarea unei confruntări și înfruntări, de un puternic dramatism și de profundă semnificație filozofică și etică, între două concepții de viață, între două mentalități. Personajele piesei, păstrînd contururile concrete ale unor individualități distincte, se ridică totodată la valoarea de simbol al unor principii etice aparținînd unor categorii sociale bine definite. Iată în ce constă una din calitățile principale ale piesei lui Everac: sondajul adînc în conștiința personajelor, pentru descoperirea resorturilor sociale, morale, psihice, ale acțiunilor lor și provocarea unor șocuri menite a declanșa noi resorturi și a orienta viața personajelor pe un nou făgaș, dînd spectatorilor prilej de meditație și autoanaliză. Ceea ce ar fi putut fi, într-o dramă burgheză, o meschină dispută între doi bărbați pentru o femeie, devine în piesa lui Everac o amplă și pasionată dezbatere despre ideal, despre fericire, fără a se transforma însă într-o demonstrație rațională, rece. Pentru că eroii nu-și pierd nici o clipă caracterul concret, propriu, idealurile generale de viață pe care le reprezintă făcînd parte organică din structura lor individuală. Omul trăiește pe măsura și în perspectiva idealului pe care și l-a fixat. Viața personajelor lui Everac oferă, din acest punct de

vedere, spectatorului posibilitatea continuă a unor aprecieri și concluzii cu privire la superioritatea și victoria inevitabilă a idealului comunist asupra meschinului ideal burghez, care limitează aspirațiile omului la satisfacerea unor jalnice trebuințe de lux și comoditate.

Semnificația titlului piesei lui Paul Everac depășește cu mult înțelesul faptului concret, relatat. În viața Fanei și a doctorului Cristea apariția lui Vintilă Girțu și confruntarea — cu propria tinerețe, la Fana, cu un ideal de viață radical opus, la Valeriu Cristea — provoacă o răsturnare în conștiință, echivalentă cu o explozie. Comunistul Vintilă reprezintă nu numai imaginea omului care a luptat, în anii grei ai ilegalității, pentru libertate, pentru o viață fericită a poporului, ci poartă cu sine ideea continuității luptei pentru eliberarea conștiinței omului din plasa nimicitoare a mentalității burgheze.

Scrisă cu prilejul celei de a XV-a aniversări a eliberării țării noastre de sub jugul fascist, piesa lui Everac deslușește astfel sensul adânc și bogat al acestei eliberări, care continuă să se desfășoare în conștiința oamenilor, pe măsură ce înțelegerea le este luminată prin acțiunea îndrumătoare a partidului.

Bogată în idei cu caracter major și actual, cu o acțiune care se desfășoară în permanență în plan dublu — fie că e vorba de scenele retrospective, fie că e vorba de scenele din prezent — concentrând în intervalul clasic de 24 de ore, evenimente și momente psihologice corespunzătoare mai multor ani din viața personajelor (printr-un procedeu care amenință să facă școală în teatrul nostru), piesa *Explozie întîrziată* vedește posibilitatea autorului de a minui variate mijloace de argumentare și emoționare artistică.

Colectivul Teatrului de Stat din Ploiești a muncit cu dragoste și devotament pentru realizarea spectacolului și nu se poate spune că rîvna sa nu a dat unele rezultate bune. Merită a fi menționate câteva momente ale spectacolului, ca de pildă întîlnirea lui Vintilă Girțu (Toma Caragiu) cu Fana (Maria Bondar) din actul I, în care cei doi interpreți au comunicat cu emoție reținută diversitatea stărilor sufletești ale personajelor, surpriza revederii, încodirea reciprocă pentru aflarea adevărului, unul despre celălalt, pentru verificarea valabilității propriilor presupuneri, teama de adevăr a Fanei, siguranța calmă și lipsită de ostentație, severitatea nelipsită de emoție și căldură a lui Vintilă. Scena în care tinărul doctor Cristea este cucerit de mediul și modul de viață burghez, prin acțiunea cochetei și acaparatoarei Marguerite (Ma-

ria Lăzăreanu), este de asemenea izbită, după cum izbită este întîlnirea Vintilă-Valeriu din actul III, hotărîtoare pentru rezolvarea conflictului. Interpreții celor doi poli ai conflictului, Zephy Alșec (doctorul Cristea) și Toma Caragiu (Vintilă Girțu), au urmat cu fidelitate liniile personajelor. Blazat, ușor cinic, tratînd bolnavii în raport cu ciștigurile pe care i le pot aduce, discutînd cazurile grave ca pe simple fapte diverse, doctorul Cristea a evoluat în interpretarea lui Zephy Alșec spre rezolvarea procesului de conștiință, lepădînd succesiv cinismul, blazarea, indiferența, meschinăria, trecînd în mod onorabil prin încercarea la care îl supune autorul în actul II, cînd îl definește drept „un băiat mare și mocofan”, fără a ajunge totuși la transformarea totală pe care autorul a sugerat-o în actul III, cînd în conștiința sa are loc „explozia”.

Toma Caragiu a luat ca punct de plecare în compunerea personajului Vintilă umanismul acestuia, imensa dragoste de oameni, care se află la baza tuturor acțiunilor sale, atît în timpul ilegalității cît și mai tîrziu. Tonuri calde, un zîmbet luminos, gesturi puține, calmul pe care-l dă certitudinea victoriei și fermitatea poziției sînt elemente componente ale comunistului Vintilă Girțu. Și totuși, pe alocuri erau necesare cîteva accente mai viguroase, mai aspre chiar, care să contureze chipul luptătorului și să precizeze caracterul comunist, revoluționar, al umanismului său. Este vorba desigur de o nuanță suplimentară, a cărei prezență ar fi îmbogățit mai mult personajul, conturîndu-l mai realist, cu atît mai mult cu cît autorul a făcut greșeala de a-l dizolva în actul III, spre final, în simbolul pe care-l reprezintă, aducînd în schimb un șir de argumente de ordin general. Tonul actorului a devenit aici convențional și mai puțin convingător.

Încă insuficient rezolvate în spectacolul colectivului ploieștean sînt momentele cruciale, de adîncă zguduire în conștiința personajelor. Corectă în bună măsură în descifrarea textului și în stabilirea premiselor spectacolului, munca regizorului Harry Eliad nu a urmărit în suficientă măsură evoluția personajelor spre transformarea lor radicală. De aci, o oarecare scurgere egală a spectacolului, fără suficientă gradăție a intensității, a ritmului interior. Această slăbiciune s-a remarcat îndeosebi în interpretarea actriței Maria Bondar, care i-a dat Fanei sensibilitate și emotivitate, dar a redus procesul sufleteș complex al acesteia la o expresie de suferință egală, întipărită pe față, și un ton de ușoară lamentare, cu inflexiuni la scară minoră. N-am simțit-o în ea pe Fana cea pasionată, care-l

urma pe Vintilă în căutările goale, fiind în stare să răscolească un oraș pentru a-l găsi și să colinde pădurile cu el pentru a-l ascunde de poliție.

Spectacolul, atît în ceea ce privește regia, cît și interpretii, a urmărit îndeosebi redarea faptului concret, neizbutind întotdeauna să implice în acesta semnificațiile. Din această pricină, ca și de pe urma unui defectuos aport al tehnicii, unele scene retrospective și-au pierdut din valoare: scena tăierii cablului electric, plasată în fund, în spatele unei draperii de mătase transparentă cu aspect „salon”, și însoțită de vocea Fanei la megafon (de ce o fi căpătat megafonul în ultima vreme sarcina exclusivă de a transmite gîndurile sau comentariile personajelor dramatice?), a fost lipsită de tensiunea dramatică necesară; la fel, scena de pe coridorul spitalului, din actul III, importantă pentru evoluția doctorului Cristea. Cît despre momentele „reportericești” din actul III, în care

Vintilă și Gîrțu încearcă să-i introducă pe Fana și doctorul Cristea în iureșul muncii caracteristic zilelor noastre, ele au fost nesocotite de regie și interpreți; aceștia neavînd aici de jucat fapte concrete, au renunțat să reprezinte semnificațiile. Reproșul desigur trebuie adresat întîii autorului, care a folosit acest procedeu facil și convențional, al succesiunii unor imagini cu caracter documentar, fără a izbuti o integrare organică a lor în structura lăuntrică a personajului Vintilă — așa cum a reușit la începutul actului, în scena cu Fana. Nu e mai puțin adevărat, însă, că mai multă încredere în text i-ar fi ajutat pe interpreți să găsească și mijloacele necesare pentru valorificarea sa integrală și pentru punerea în lumină a bogatelor sale semnificații. Ceea ce, ținînd seama de virtuțile spectacolului prezentat la premieră, este încă posibil de realizat.

Margareta Bărbușă

Teatrul de Stat din Arad: *Explozie întîrziată* de Paul Everac

Premiera: 23 august 1959. Regia: Radu Sorin Grigorescu. Decoruri: Francisc Toth. Costume: Eva Györfly Stache. Distribuția: Valentino Dain (Dr. Valeriu Cristea); Rodica Sanda Tuțuianu (Fana); Ștefan Neagrău (Vintilă Gîrțu); Olimpia Didilescu (Marguerite Conțescu); Viorica Oancea (Jeanine Cretzianu); Costel Atanasiu, Ștefania Goroneanu și Mircea Gherdan (Pacienții); Elena Drăgoi (Erzsi); Vasile Varganici (Bolnavul).

Piesa lui Everac, se știe, e punerea în criză a două personaje, trecerea acestora printr-o evoluție acută și rezolvarea finală prin salt la o calitate umană nouă, superioară. Aceasta, în prezența care determină, argumentează și demonstrează — ca după o operație matematică — a unui al treilea personaj, oglindă și ecran al celorlalte două și în același timp mesager al timpului și societății de azi. Făcînd abstracție de cele cîteva apariții episodice, mai mult de culoare decît cu funcție dramatică, *Explozie întîrziată* e o piesă în trei personaje, cu vîdita și polemica intenție de a fi o replică — prin răsturnare — la vechiul „triunghi” al tradiției boulevardiere. *Explozie întîrziată* e un examen al conștiințelor, cu imediate efecte practice, și ca atare o piesă de zbucium sufletească, de analiză explicită a caracterelor, cu un ritm de tensiune și iminență, ca o criză operatorie. În acest sens s-a și orientat tinărul regizor al spectacolului de la Arad, Radu Sorin Grigorescu. El a înțeles că acțiunea principală, mișcarea progresează rapid prin dialog și pe firul lui, că tensiunea dramatică trebuie împlinită prin timbrul cuvîntului și arderea lăuntrică, permanentă, a personajelor. Acestea se realizează pe

scenă prin ritm, iar în cazul specific, prin ritmul interior al interpretilor și prin accentele replicilor în succesiunea lor. Regizorul s-a convins că mișcările sufletești ale personajelor trebuie urmărite cu repeziciune, instantaneu, declanșarea lor coincidînd aproape cu însăși exprimarea.

Inexperiența l-a dus însă pe Radu Sorin Grigorescu la confundarea ritmului cu *tempo*, ca să vorbim în termenii lui Stanislavski. Ceea ce trebuia să constituie un ritm general, cu o progresie marcată, a devenit în spectacol — desigur, cu unele excepții — *precipitare*, înlănțuire vertiginoasă de replici fără controlul sensurilor și al respirației. Mai ales în actul I, cînd la indicațiile de regie s-au adăugat și emoțiile premiei.

Dar în afară de ritm, piesa mai ridică o problemă (la Arad mai mult decît în alte părți) de ordin tehnic. Dezbaterea de idei și sentimente e întreruptă, la intervale, de cîteva evocări sau retrospectii (care se suprapun introspecției personajelor): cînd Fana, cînd Valeriu, cînd Vintilă își amintesc de unele clipe din trecut, ce lor li se par cruciale, le povestesc, și asta se traduce scenic prin întreruperea acțiunii și crearea unei noi ambianțe, unui nou